

Sociale kerncijfers*

Centraal Bureau voor de Statistiek**

In het thema van de rubriek 'Sociale kerncijfers' wordt deze keer aandacht besteed aan recente ontwikkelingen in de inkomensongelijkheid. Het thema wordt afgesloten met een overzicht van bronnen. Het tweede deel van de rubriek bestaat uit de standaardtabel met sociale kerncijfers.

Ontwikkelingen in de inkomensongelijkheid

Inkomensongelijkheid is een verschijnsel dat zich op verschillende maatschappelijke terreinen doet gelden en mede daardoor permanente aandacht geniet in het overheidsbeleid. In dit thema wordt aan de hand van een aantal CBS-bronnen ingegaan op veranderingen in de inkomensongelijkheid sinds 1977. Hierbij gaat het om de veranderingen in de ongelijkheid van de verdeling van besteedbare inkomens van huishoudens en de ongelijkheid in ontwikkeling van koopkracht van personen onderscheiden naar sociaal-economische en demografische positie.

Inkomensongelijkheid tussen personen en tussen huishoudens kan aan de hand van verschillende statistische gegevens over inkomen worden vastgesteld. Dit gebeurt veelal aan de hand van een ongelijkheidsmaat: een karakteristieke grootte die uitdrukking geeft aan de mate van spreiding in de verdeling van een specifiek inkomen in een bepaald jaar. Door het CBS worden regelmatig onderzoeken gedaan naar de personele inkomensverdeling in Nederland. De

* Cijfers die vóór 17 februari beschikbaar waren, konden nog worden verwerkt in de standaardtabel van deze rubriek. Auteursrecht is voorbehouden. Gebruik van de inhoud van deze rubriek is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

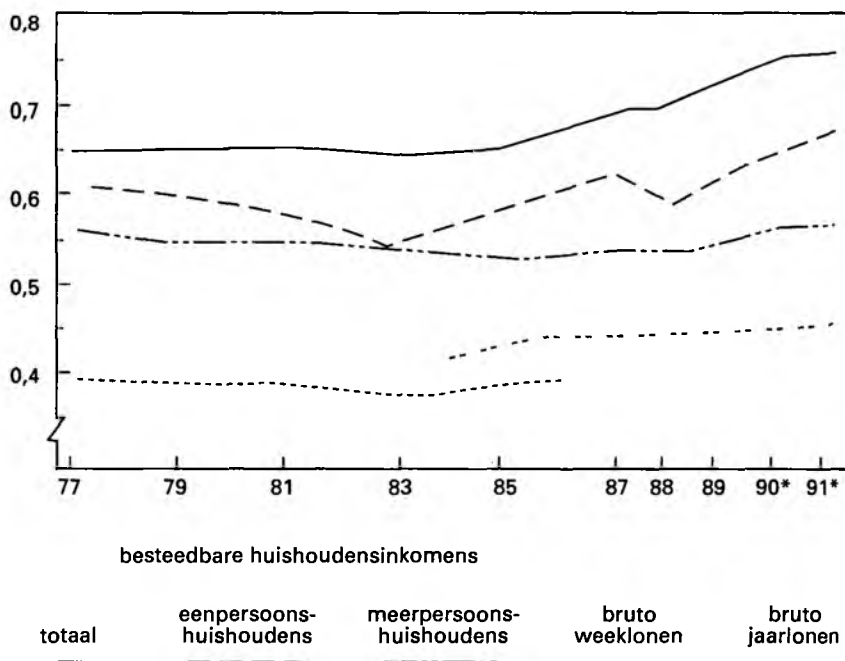
** Prinses Beatrixlaan 428, Voorburg. Postbus 959, 2270 AZ Voorburg. Tel. 070-337 3800. Kloosterweg 1, Heerlen. Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen. Tel. 045-70 6000.

inkomensstatistiek levert zeer gedetailleerde informatie over de inkomens van personen en huishoudens (zie onder meer CBS, 1992; Trimp, 1992). De inkomensverdeling van huishoudens wordt meestal beschreven met behulp van het *besteedbaar inkomen*. Het besteedbaar inkomen bestaat uit inkomsten uit primaire bronnen (zoals loon en winst) verhoogd met de ontvangen overdrachten (uitkeringen sociale zekerheid en andere overdrachten) en verminderd met betaalde overdrachten (premies sociale zekerheid, andere overdrachten en de loon-, inkomsten- en vermogensbelasting).

Eén van de karakteristieke grootheden die vaak als maat voor het verschijnsel inkomensongelijkheid wordt gehanteerd is de *relatieve interkwartielafstand in de inkomensverdeling*. De inkomensverdeling wordt daartoe weergegeven in kwartielgroepen (25%-groepen) nadat de waargenomen waarden zijn gerangschikt van laag naar hoog inkomen. De relatieve interkwartielafstand in de verdeling van het besteedbaar inkomen wordt nu bepaald door het verschil tussen de waarde van de bovengrens van het derde kwartiel minus het eerste kwartiel gedeeld door de bovengrens van het tweede kwartiel (de mediaan). Hoe kleiner de uitkomst, des te geringer de ongelijkheid. Deze ongelijkheidsmaat is weergegeven in figuur 1. Zij geeft aan dat voor het totaal van de huishoudens de ongelijkheid tussen 1977 en 1984 min of meer hetzelfde bleef. Vanaf 1985 neemt de ongelijkheid in de inkomensverdeling toe, hetgeen op een denivellering wijst in de periode 1984-1991. Hieraan hebben zowel demografische als economische factoren ten grondslag gelegen. Een demografische factor is, dat in de loop van de jaren tachtig de huishoudens qua samenstelling nogal zijn veranderd; met name is een forse toeneming van eenpersoonshuishoudens waargenomen. Deze toeneming heeft een denivellerend effect gehad op de inkomensverdeling van huishoudens. Enerzijds is dit toe te schrijven aan een grotere inkomensongelijkheid onder eenpersoonshuishoudens dan onder meerpersoonshuishoudens (zie figuur 1). Anderzijds hebben eenpersoonshuishoudens gemiddeld een lager inkomen dan meerpersoonshuishoudens en concentreren zich dus in de onderste inkomensklassen.

Economische factoren die invloed hebben op het patroon van inkomensongelijkheid bij huishoudens, betreffen onder andere het gevoerde overheidsbeleid op het gebied van sociale uitkeringen en belastingen. Een belangrijke economische factor wordt gevormd door trends in de verdiende lonen. In figuur 1 is daarom tevens informatie opgenomen over het verloop van de ongelijkheid in de bruto-loonverdeling over dezelfde periode. Hier valt een soortgelijke trend te constateren als bij de inkomensongelijkheid van huishoudens: in de periode 1977-1984 een licht nivellerende tendens, terwijl na 1984 een denivellerende ontwikkeling zichtbaar wordt. Wel blijkt het niveau van ongelijkheid van

de verdeling van bruto lonen van personen minder hoog te zijn dan dat van de verdeling van besteedbare inkomens van huishoudens.

Figuur 1. Relatieve interkwartielafstanden van huishoudensinkomens en bruto lonen

De ongelijkheid van besteedbare huishoudensinkomens doet geen uitspraak over ongelijkheid in individuele welvaartspositie van leden van de verschillende typen huishoudens. Dit wordt wel gedaan bij de bepaling van koopkrachtcijfers voor verschillende bevolkingscategorieën in het kader van de *koopkrachtstatistieken* van het CBS. Inkomensongelijkheid wordt hierbij gezien vanuit verschillen in koopkrachtontwikkeling van jaar op jaar tussen personen onderscheiden naar sociaal-economische en demografische positie, bijvoorbeeld naar type economische activiteit of naar positie in het huishouden.

De koopkracht en daarmee de bestedingsmogelijkheden van de leden van de bevolking zijn mede afhankelijk van het type huishouden waartoe iemand behoort. Voor het kwantificeren van de koopkracht van een persoon wordt het inkomen van het huishouden als maat gebruikt. Het inkomen van het huishouden wordt daartoe gestandaardiseerd, dat wil zeggen het inkomen wordt gecorri-

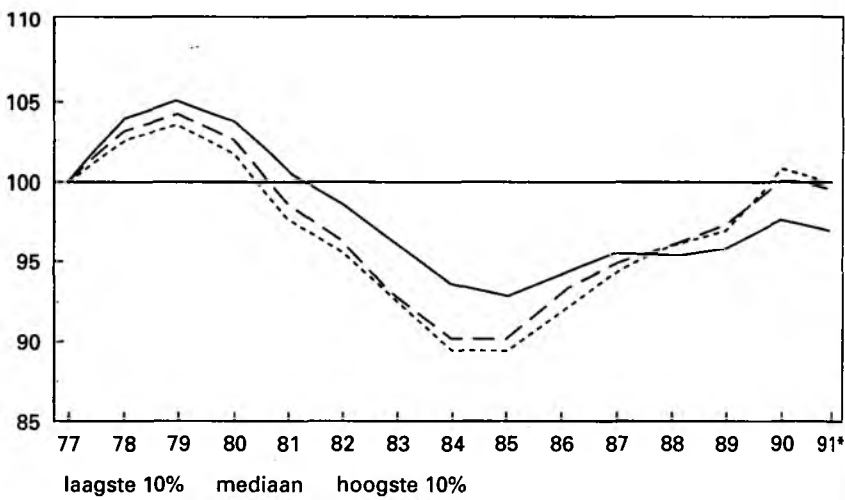
geerd voor omvang en samenstelling van het huishouden. Het resultaat is het koopkrachtinkomen van het huishouden. Aan ieder lid van het huishouden wordt in gelijke mate het koopkrachtinkomen toegerekend. Dit toegerekende inkomen geldt als indicator voor de individueel genoten welvaart.

Om een zo recent mogelijk cijfer over de koopkrachtontwikkeling te presenteren wordt het zogenaamde *statische* koopkrachtcijfer berekend. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat sociaal-economische en demografische posities van de leden van het huishouden tussen twee jaren niet veranderen. Dit houdt in dat personen tot dezelfde sociaal-economische categorie blijven behoren, niet van leeftijd veranderen en dat hun positie in het huishouden en hun eventueel kindertal hetzelfde blijven. Ook de samenstelling van het inkomen naar bestanddelen verandert niet. De koopkrachtontwikkeling is nu de weerspiegeling van algemene ontwikkelingen in de bestanddelen van het inkomen zoals lonen, sociale zekerheidsuitkeringen, rendement op het vermogen, premie- en belastingheffing en het prijspeil. Van de waargenomen bestanddelen van het inkomen wordt nu de jaarlijkse mutatie bepaald op grond van wettelijke bepalingen zoals belastingheffing, CAO of subsidietabellen en statistische waarnemingen zoals een autonome ontwikkeling van de lonen. Het statische cijfer beschrijft dus de koopkrachtverandering van posities die personen innemen. De resultaten van de statische koopkrachtontwikkeling hebben betrekking op de totale bevolking exclusief de huishoudens waarin zelfstandigen voorkomen (zie verder De Kleijn, 1991; Van de Stadt en De Kleijn, 1987).

In figuur 2 zijn resultaten opgenomen van de door het CBS berekende statische koopkrachtverandering in de periode 1977-1991. De indeling van personen naar inkomensniveau heeft plaatsgevonden aan de hand van het gestandaardiseerde huishoudensinkomen (het koopkrachtinkomen). Hierbij is een indeling in 10%-groepen (decielen) gehanteerd. Omdat personen zijn ingedeeld volgens het gestandaardiseerde huishoudensinkomen, kunnen de resultaten indicatief geacht worden voor de koopkrachtontwikkeling van het huishouden waartoe een persoon behoort.

In figuur 2 is de koopkrachtontwikkeling van de hoogste 10%-inkomensgroep en die van de laagste 10%-groep weergegeven. Tot 1984 is de koopkrachtontwikkeling van de laagste 10%-inkomensgroep minder ongunstig geweest dan die van de hoogste. In 1984 lag de koopkrachtontwikkeling van deze groep nog 4%-punt boven die van de hoogste 10%-groep. Na 1985 ontstaat een omgekeerd beeld. De koopkrachtverbetering die zich na 1984 inzette, valt in 1991 voor de hoogste 10%-inkomensgroep 3%-punt hoger uit dan die voor de laagste 10%-groep. Deze ontwikkelingen hangen samen met het feit dat tussen 1984 en 1990 het minimumloon en de sociale uitkeringen minder zijn gestegen dan de gemiddelde lonen en met de in 1990 ingevoerde verlaging van de hoog-

1977=100

Figuur 2. Statische koopkrachtontwikkeling

ste tarieven in de inkomstenbelasting. Zowel de verdeling van de besteedbare huishoudensinkomens als de statische koopkrachtcijfers wijzen dus op een de-nivellerende ontwikkeling na 1985.

Bronnen

- CBS (1992). *Personele inkomensverdeling 1989*. SDU Uitgeverij, 's-Gravenhage.
- Kleijn, J.P. de (1991). 'Static Real Income Changes'. In CBS Select 7: *Statistical Essays: Statistical Integration*. Netherlands Central Bureau of Statistics, p. 171-188. SDU Uitgeverij, 's-Gravenhage.
- Stadt, H. van de & J.P. de Kleijn (1987). 'Koopkrachtstatistieken'. In: *Bouwstenen voor inkomensbeleid en sociale zekerheid: Gegevens en modellen voor overheidsbeleid*, C.A. de Kam, C.J. Wiebrens & F.G. van Herwaarden, red., p. 171-181. VUGA Uitgeverij, 's-Gravenhage.
- Trimp, L. (1992). 'Inkomensverdeling 1989'. *Supplement bij de sociaal-economische maandstatistiek*, 5, p. 63-74.

Sociale kerncijfers^{a)}

	Basis c.q. eenheid	1970	1980	1985	1990	1991	1992*
Demografie							
Bevolking per 31 december	1000	13119	14209	14529	15010	15129	15238
w.o.							
0-19 jaar	in % van de bevolking	35,7	30,9	27,7	25,2	24,9	24,6
65 jaar of ouder		10,2	11,6	12,2	12,9	13,0	13,0
Niet-Nederlanders		1,8	3,7	3,8	4,6	4,8	5,0
Levendgeborenen	per 1000 van de	18,3	12,8	12,3	13,2	13,2	13,0
Overledenen	gemiddelde bevolking	8,4	8,1	8,5	8,6	8,6	8,6
Totale bevolkingsgroei		12,4	8,3	5,2	7,9	7,9	7,2
Huwelijkssluitingen		9,5	6,4	5,7	6,4	6,3	6,3
Echtscheidingen		0,8	1,8	2,3	1,9	1,9	1,8
Aantal huishoudens per 31 december	1000	3986	5006	5613	6096	6168*	6241
w.o. éénpersoonshuishoudens		679	1085	1556	1796	1832*	1861
Gemiddelde grootte van de huishoudens	1	3,21	2,78	2,54	2,41	2,40*	.
Arbeid^{b)}							
Beroepsbevolking 15-64 jaar	1000	4751	5375	5887	6992	7133	7205
w.o. met een (gewenste) arbeidsduur ≥ 20 uur (exclusief zelfstandigen en medewerkende gezinsleden)		3856	4414	4796	5188	5313	.
Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar							
totaal		4650	5038	5147	6356	6521	6601
w.v.							
mannen		3438	3525	3411	3951	4004	4002
vrouwen		1212	1513	1736	2405	2517	2599
Niet-werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar							
totaal		101	337	740	636	612	604
w.v.							
mannen		85	164	419	298	295	300
vrouwen		16	173	321	338	317	304

Arbeid (vervolg)

Relatieve deelname werkzame beroeps-
bevolking 15-64 jaar

mannen

in % van de mannelijke
bevolking 15-64 jaar

vrouwen

in % van de vrouwelijke
bevolking 15-64 jaar

Contractuele arbeidsduur

1980 = 100

Regelingslonen volwassen werknemers (per uur)

Economie

Koopkracht (statisch)

1980 = 100

totaal

w.v.

werknemers bedrijfsleven

ambtenaren

gepensioneerden

werklozen en overigen

Consumptieve bestedingen (volume)

per hoofd van de

totaal

bevolking, 1987 = 100

w.v.

voedings- en genotmiddelen

duurzame consumptiegoederen

overige goederen en diensten

1970	1980	1985	1990	1991	1992*
83,1	75,1	68,3	75,6	76,0	76,2
29,7	33,0	35,6	47,4	49,3	51,0
.	100	95,6	93,9	93,7	93,6
38,6	100	113,7	124,4	129,1	134,4
.	100	87,9	97,5	96,9*	.
.	100	89,6	102,9	102,4*	.
.	100	84,7	93,4	91,9*	.
.	100	89,1	94,8	94,5*	.
.	100	87,5	90,9	90,4*	.
.	.	.	106,5*	109,1*	110,8
.	.	.	106,5*	108,3*	108,2
.	.	.	109,3*	110,4*	110,2
.	.	.	106,3*	109,9*	111,5

Sociale kerncijfers⁹⁰ (vervolg)

	Basis c.q. eenheid	1970	1980	1985	1990	1991	1992*
Economie (vervolg)							
Schulden uit hoofde van consumptief krediet (ultimo)	in guldens per hoofd van de bevolking	172	882	768	1049	1144	1181
Ontvangers van sociale zekerheidsuitkering (jaargemiddelden):	1000						
werkloosheidsuitkering (exclusief Rww)		45	156	282	222	240	280
arbeidsongeschiktheidsuitkering		205	640	755	862	891	910
uitkering inzake vervroegde uittrekking					128	135	
periodieke algemene bijstandsuitkering aan thuiswonenden jonger dan 65 jaar (exclusief Rww)		70	113	181	176	175	175
Rijksgroepsregeling werkloze werknemers (Rww)		7	83	397	352	323	307
Verkeer							
Gemiddeld afgelegde afstand per persoon	km per dag						
totaal			28,0	32,6	36,0	37,1	37,4
w.v.							
van en naar het werk			7,1	6,9	8,1	8,1	8,7
zakelijk bezoek in de werksfeer			2,2	3,7	3,7	3,7	4,0
overig (exclusief vakantie)			18,7	22,0	24,2	25,3	24,7
Slachtoffers van verkeersongevallen	1						
w.v.							
doden		3181	1997	1438	1376	1281	1250
gewonden, opgenomen in een ziekenhuis			18621	14520	13652	12006	11850

Rechtsbescherming en veiligheid

Slachtoffers van misdrijven (15 jaar of ouder)	1000
Door politie en Koninklijke Marechaussee geregistreerde misdrijven	
Opgehelderde misdrijven	in % van de geregis- treerde misdrijven
Uitgaven overheid voor politie	in guldens per hoofd van de bevolking

Cultuur en vrijetijdsbesteding

Vakanties ^{c)}	per 1000 van de
Bezoeken aan podiumkunsten in uitvoeringszalen	gemiddelde bevolking
Uitleningen door openbare bibliotheken	
Uitgaven overheid voor cultuur en recreatie	in guldens per hoofd van de bevolking

Onderwijs

Deelname voltijdonderwijs	1000
Relatieve deelname voltijdonderwijs 16-24 jaar	in % van de bevolking 16-24 jaar
Uitstroom uit het voltijdonderwijs met tenminste diploma MAVO c.q. Lager beroepsonderwijs	in % van de uitstroom uit het voltijdonderwijs

1970	1980	1985	1990	1991	1992*
.	3632	4175 ⁰	3955	.	.
266	706	1094	1152	1177*	.
41,1	29,8	24,0	22	20*	.
.	206	232	261	266*	270
569	836	877	1166	1184	1192
.	685	665	732	810	.
4503	11444	11877	12473	12488*	.
83	375	401	389*	399*	.
3211	3512	3316	3112	3117	3143
21,3	40,3	40,1	42,1	.	.
71,8	83,8	88,3	87,6	86,7*	.

Sociale kerncijfers^{a)} (vervolg)

	Basis c.q. eenheid	1970	1980	1985	1990	1991	1992*
Onderwijs (vervolg)							
Uitgaven overheid voor onderwijs	in guldens per hoofd van de bevolking	655	1824	1905	2080	.	.
Gezondheid							
Beleving algemene gezondheidstoestand	personen met de mening (zeer) goede gezondheid in % van de bevolking	.	80,2 ^{e)}	82,5	81,7	80,9	81,8
Contact met de huisarts	personen die de huisarts consulteerden in % van de bevolking	.	69,3 ^{e)}	71,9	75,4	75,5	75,4
Opname in het ziekenhuis	opnamen in het ziekenhuis per 1000 van de gemiddelde bevolking	97	112	109	103	103	101
Kosten van de gezondheidszorg	in guldens per hoofd van de bevolking	787 ^{a)}	1913	2311	2771	2963*	3098

Toelichting

. = gegeven (nog) niet beschikbaar

* = voorlopig cijfer

- a) Voor een toelichting op de in deze tabel opgenomen kerncijfers wordt verwezen naar de aflevering van 'Mens en Maatschappij' van mei 1988, p. 219-232. Daarnaast wordt gewezen op de mogelijkheid, dat reeds eerder gepubliceerde cijfers zijn bijgesteld op grond van meer actuele en definitieve informatie.
- b) De cijfers met betrekking tot de (werkzame en niet-werkzame) beroepsbevolking betreffen vóór 1990 standcijfers (voorjaar) op basis van de Arbeidskrachtentellingen en met ingang van 1990 jaargemiddelden op basis van de Enquête beroepsbevolking. Zie voor verdere toelichting o.m. de publikatie 'Enquête Beroepsbevolking 1992', CBS, Voorburg/Heerlen, 1993. In de kolom 1970 zijn de gegevens over 1971 vermeld (volgens de definities van de Volkstelling 1971).
- c) In verband met een gewijzigde waarneming zijn de cijfers vanaf 1990 niet vergelijkbaar met voorgaande jaren.
- d) 1972.
- e) 1981.
- f) 1984.